

Katedra humanitních věd a jazyků Fakulty jaderné a fyzikálně inženýrské Českého vysokého učení technického v Praze (člen CASAJC pod původním názvem Katedra jazyků FJFI ČVUT)

Irena Dvořáková

Historie a současnost pracoviště

S nadcházejícím šedesátým výročím vzniku jazykového pracoviště na nynější Fakultě jaderné a fyzikálně inženýrské je jistě vhodnou příležitostí připomenout, za jakých podmínek a na jakých základech toto pracoviště vznikalo a také na čem dnešní výuka staví.

Fakulta sama byla založena krátce předtím, aby připravovala odborníky pro rozvíjející se jaderný program, a nedílnou součástí koncepce výuky fakulty se stala i výuka specializovaných znalostí a dovedností cizích jazyků pro obory fakulty. Základ nové katedry vytvořilo několik zkušených vyučujících z katedry jazyků Fakulty elektrotechnické ČVUT a později z Vysoké školy železniční.

Výuka odborného jazyka – snad s výjimkou hospodářských oborů (dnes bychom řekli ekonomických oborů) – neměla u nás tradici. Nebylo na čem stavět ani v obecné angličtině, francouzštině nebo němčině, natož ve výuce jazyků pro technické obory. Hlavním úkolem bylo proto připravit koncepci výuky jazyků – její obsah a cíle –, a hlavně co a z čeho učit. Pro vyučující to byla velká výzva – připravit výuku odborného jazyka a vytvořit učební materiály v podobě skript.

Od samého začátku se jednalo hlavně o ruštinu, angličtinu a němčinu, nosné jazyky oborů fakulty, i když nabídka zahrnovala i francouzštinu a španělštinu. Umožňovalo to i aprobační složení tehdy šestičlenného týmu katedry. Zakládající starší vyučující fakulty byli vesměs jazykově dobře vybaveni (němčina, francouzština), mladší vyučující prošli výukou ruštiny na střední škole, jejich znalost angličtiny a němčiny byla horší, někdy i nulová. Výhodné bylo, že většina posluchačů nepřícházela ze středních průmyslových škol, ale z gymnázií, prošli tedy intenzivnější jazykovou výukou. Další výhodou bylo, že fakulta s ohledem na náročnost studia neumožňovala posluchačům studovat dálkově.

Jazykovou přípravou procházeli nejen posluchači od prvního semestru, ale i aspiranti (v dnešní terminologii doktorandi). Výuka angličtiny a němčiny posluchačů i aspirantů probíhala na dvou úrovních, a to začátečnické a středně pokročilé, ruština jen na úrovni středně pokročilé, protože všichni maturanti prošli povin-

nou několikaletou výukou ruštiny. Výuka dvou jazyků byla povinná (vždy ruština a volitelný druhý cizí jazyk, většinou angličtina). Semestr výuky končil zápočtem, celý kurz zkouškou dle úrovně kurzu. Všechny začátečnické kurzy probíhaly čtyři hodiny týdně po šest semestrů, výuka v kurzech pro středně pokročilé dvě hodiny po dobu čtyř semestrů. Kroužky byly deseti až patnáctičlenné, aspirantské tří až čtyřčlenné.

Obsahem studia v začátečnických kurzech bylo hlavně zvládnutí gramatiky a základní obecné slovní zásoby doplněné o základní subtechnickou a oborovou slovní zásobu umožňující četbu odborné literatury oboru, tedy spíše pasivní znalosti. Odborný mluvní a písemný výcvik byl minimální. Obsahem studia ve středně pokročilých kurzech bylo opakování a výběr gramatiky, subtechnická slovní zásoba a terminologie oboru, jednoduchá konverzace ověřující pochopení autentických odborných textů získaných spoluprací s odbornými katedrami a základní odborný písemný výcvik.

Výuka aspirantů v malých kroužcích obou úrovní umožňovala rychlý postup vpřed. Povinné byly rovněž dva cizí jazyky (vždy ruština plus druhý cizí jazyk, velmi často angličtina). Důraz se kladl na schopnost správně přečíst odborný text, přeložit jej a porozumět mu do té míry, aby byl aspirant schopen se k textu vyjadřovat, ať už na základě otázek nebo v podobě samostatné interpretace obsahu, což musel prokázat při zkoušce. Rovněž musel předložit termíny excerpované z vlastní domácí četby (asi 100 stran textu). Aspirantský kurz byl uzavřen zkouškou před komisí (vyučující, člen katedry a školitel nebo jím pověřený zástupce) a výsledek byl hodnocen známkou (1 až 4).

Nabídka jazykových učebnic byla skromná, spolehlivé byly učebnice pro jazykové školy, užitečné byly učebnice a příručky odborných jazyků pro aspiranty vydávané katedrou jazyků Československé akademie věd. Úvazek učitele byl 12 hodin týdně, takže bylo možné pracovat ve spolupráci s odbornými katedrami na vlastních učebních materiálech. Zkušenost s výukou odborného jazyka nikdo z katedry neměl. Informace o odborné literatuře a o aplikované lingvistice, která se ve Velké Británii začala slibně rozvíjet v šedesátých letech, se dostávaly k vyučujícím např. prostřednictvím čtyřsemestrálního postgraduálního kurzu aplikované lingvistiky pořádaného Filosofickou fakultou UK, jazykových seminářů, přednášek Kruhu moderních filologů, soukromých odborných zahraničních kontaktů a soukromých cest do zahraničí. Zdrojem informací byly i fakultou podporované pobyty na jazykových kurzech v cizině a na výjezdových seminářích kateder jazyků pořádaných tehdejší katedrou jazyků Západočeské univerzity.

Užitečné byly i průkopnické odborné jazykové příručky vydávané v Sovětském svazu. Získaný přehled o vývoji výuky odborné ruštiny a angličtiny a získané zahraniční učebnice a výkladové slovníky, které se začaly objevovat, umožnily připravit postupně vlastní odborně profilované vyučovací materiály – skripta pro celý

čtyřsemestrální kurz obou úrovní a informační skriptum o odborné ruštině (1966) a angličtině (1969) např. čtení matematických výrazů, psaní anotací či soubor frekventovaných subtechnických sloves. Připravovaly se i materiály pro němčinu a ostatní jazyky. Jedinou „moderní technologií“ byl dlouho psací stroj, gramofon a rozmnožovací stroj (cyklostyl). Postupně se rozrostl i tým vyučujících a bylo možné nabízet např. kurzy připravující ke státním zkouškám z vyučovaných jazyků a konat tyto zkoušky dle výnosu ministerstva školství. Katedra se zapojila i do Studentské vědecké odborné činnosti, kde se jazykově zdatnější studenti učili psát a pak přednášet v cizím jazyce před komisí kratší odborné příspěvky zadávané odbornými katedrami.

Koncepce výuky se poněkud změnila a rozšířila od akademického roku 1990/1991. Cíle i obsah zůstaly stejné – vše však na mnohem vyšší úrovni a s důrazem na mluvní i písemné kompetence, a to hlavně v angličtině, která začala potlačovat význam a potřebu ostatních jazyků. Angličtina se stala povinným jazykem pro všechny studenty, druhý cizí jazyk povinně volitelným. V nabídce zůstaly všechny výše zmiňované jazyky, ale vzhledem ke stále se zlepšující úrovni studentů byly zrušeny začátečnické kurzy angličtiny a němčiny. Na katedře začali působit kvalifikovaní rodilí mluvčí, zprvu pouze angličtiny, později němčiny. Změnilo a vyvinulo se i přístrojové vybavení – fakulta štědře vybavila katedru audiovizuální technikou (radiomagnetofony, televize, později počítače).

Aktuálně běží začátečnické bakalářské kurzy ruštiny, španělštiny a francouzštiny od druhého semestru studia (5 semestrů, 4 hodiny týdně, závěrečná zkouška na úrovni A2 dle SERR + odborný jazyk). Tyto kurzy mají umožnit orientaci v odborné literatuře příslušného jazyka. Dále běží bakalářské kurzy odborné angličtiny a němčiny (vstupní úroveň maturita na střední škole), jakož i ruštiny, francouzštiny a španělštiny pro středně pokročilé a pokročilé od třetího semestru studia, (3 semestry, 2 hodiny týdně, zkouška na úrovni B1, resp. B2 + odborný jazyk). Důraz se klade na porozumění textu a samostatný odborně zaměřený ústní a písemný projev.

V nabídce pro doktorandy je povinná dvousemestrální angličtina na úrovni mírně pokročilé a pokročilé a volitelný druhý cizí jazyk vyžadovaný jako povinný jen v některých oborech. Pro výuku doktorandů má vyučující k dispozici elektronickou jazykovou příručku *Academic English* (2014), která vznikla ve spolupráci s autorským kolektivem Západočeské univerzity (gramatika, cvičení + klíč, prezentace, psaní CV a článků, čtení matematických a chemických vzorců atd.). Náplní kurzu jsou vybrané kapitoly anglické mluvnice specifické pro akademický jazyk, práce s textem a jeho interpretace, opakované prezentace s cílem zautomatizovat prezentační dovednosti, konverzace a důkladný písemný výcvik (psaní zpráv, článků, životopisu, různých typů dopisů, žádostí apod.). Součástí kurzu je odborná domácí

četba a referování o ní. Zkouška má ryze odbornou náplň přizpůsobenou oboru studenta, má část písemnou a ústní, která pak probíhá za účasti školitele.

V akademickém roce 1990/1991 se katedra připojila k projektu TEMPUS, který umožnil angličtinářům získat odborné kontakty a finanční prostředky na studijní pobyty na technických univerzitách ve Velké Británii a zakoupit literaturu a přístrojové vybavení pro katedru. Postupně se objevovaly a byly dostupné nové a nové balíčky učebnic obecného jazyka i odborně zaměřené učebnice a příručky pro jednotlivá odvětví vědy (fyzika, matematika, biologie atd.) Změnila se i terminologie titulů – místo odborné angličtiny resp. místo aplikované lingvistiky se objevily učebnice angličtiny pro zvláštní účely – ESP (English for Specific Purposes), a ta se dále specializovala např. na Academic English – akademickou angličtinu. Posléze se objevily i soubory příruček pro akademickou angličtinu a specializované slovníky (synonyma, kolokace). Katedra využívá této nabídky učebnic, ale přesto velmi stabilní tým vyučujících pracuje soustavně na vlastních výukových materiálech založených mimo jiné i na autentických aktuálních textech, dostupných z odborných kateder či na internetu.

Od roku 2002 nabízí fakulta bakalářský program aplikované informatiky s rozšířenou výukou angličtiny (6 hodin týdně po 6 semestrů). Systematický důraz na odborný jazyk písemný i ústní připravuje studenty na odborné prezentace a psaní a obhajobu bakalářské práce v angličtině. Obsah kurzu zároveň studentům umožňuje skládat certifikovanou zkoušku z angličtiny na úrovni C1 dle SERR. Kurz je proto velice žádaný i mezi zahraničními studenty. V roce 2013 otevřela katedra intenzivní roční kurzy češtiny pro zahraniční uchazeče o studium na vysoké škole, uzavřené zkouškou B2. Kromě standardních kurzů probíhají i volitelné kurzy anglické konverzace pro první ročník bakalářského studia, volitelné nástavbové kurzy odborného jazyka pro magisterské studium a kurzy pro administrativní a akademické pracovníky školy.

Katedra dlouhodobě spolupracuje se všemi odbornými katedrami a poskytuje jejich pracovníkům jazykové konzultace, případně editační služby. Spolupracuje též s propagačním oddělením fakulty při přípravě anglických verzí fakultních webových stránek a různých elektronických informací a při přípravě cizojazyčných propagačních a administrativních materiálů fakulty.

V současné době má katedra devět kmenových vyučujících, z toho tři rodilé mluvčí (angličtina, španělština, ruština) a aprobační pokrytí pro angličtinu, češtinu, francouzštinu, latinu, němčinu, norštinu, ruštinu a španělštinu. Nový název katedry odráží to, že katedra zaštiťuje i výuku rétoriky, etiky vědy a techniky, základů práva a základů ekonomiky. Nadále se uvažuje o rozšíření nabídky humanitních předmětů (např. základy filozofie vědy aj.). V rámci projektu RPPT (Rozvojové projekty pracovních týmů ČVUT) vznikají na katedře různé materiály pro podporu jazykové výuky všech nabízených jazyků dostupné v elektronické podobě,

a to např. databáze anglických gramatických cvičení s využitím odborného jazyka, materiály pro prezentace ve francouzštině a němčině atd. Byl také připraven česko-anglický Výběr slovní zásoby pro výuku a práci na vysoké škole (v rozsahu více než 550 hesel, opatřený poznámkami) dostupný v elektronické podobě. Pro studenty i zaměstnance katedra také nabízí zkoušky nanečisto.

Katedra si velice cení dlouhodobé dobré spolupráce s vedením fakulty a podpory výuky jazyků. Díky tomu je výborně vybavena moderní audiovizuální i informační technikou (dvě učebny s promítacím zařízením, počítače, notebooky, skartovací zařízení, tiskárny, kopírka) a má možnost neustále si doplňovat i potřebnou literaturu (balíčky inspirativních učebnic, specializované slovníky apod.). Takto vybavena a s takovou podporou je a bude schopna připravovat studenty v odborné a akademické angličtině pro obory „Aplikace přírodních věd“ i do dalších let.

Autorka

Irena Dvořáková, prom. fil, se podílela na směřování katedry jazyků FJFI téměř od jejího založení. Absolvovala anglistiku a rusistiku v překladatelské a učitelské specializaci a dvouletý kurz aplikované lingvistiky na FF UK a několik studijních pobytů na britských univerzitách. Je spoluautorkou skript Úvod do studia odborné angličtiny a učebního materiálu pro doktorandy Academic English a autorkou slovníku Výběr slovní zásoby pro výuku a práci na vysoké škole, jakož i dalších výukových materiálů. Spoluvytvářela koncepci katedry a výuky odborného jazyka a deset let ji vedla. Pracuje též na překladech a editacích odborných článků.

Kontakt: dvoaire@gmail.com